

SAMENVATTING EN INLEIDING

In de archieven van Beeld en Geluid te Hilversum en in die van het Filmmuseum te Amsterdam is de beeldgeschiedenis van de afgelopen 100 jaar opgeslagen. Speelfilms, documentaires, radio- en televisieprogramma's beslaan ruim 700.000 uur materiaal. De stichtingskosten voor deze programma's zijn enorm geweest. Filmers en programmamakers hebben dit enorme oeuvre opgebouwd tegen kosten die vele miljarden belopen. De educatieve, culturele en economische waarde van dit materiaal is ongekend.

Twee obstakels staan het verzilveren van die rijkdom echter in de weg. De eerste is het ernstige verval waaraan zij onderhevig zijn. Grote delen van het audiovisuele erfgoed dreigen in de komende jaren te vergaan. De fysieke dragers van analogoog audiovisueel materiaal hebben slechts een beperkte levensduur. In zijn advies Deltaplan voor het Filmbehoud maakt de Raad voor Cultuur zich: "grote zorgen om het permanente proces van verlies dat gaande is. Alleen een grootscheepse reddingsoperatie kan nu nog voorkomen dat een groot deel van het audiovisueel geheugen ten gevolge van een onomkeerbaar proces van fysiek verval definitief verloren gaat. Amnesie dreigt."¹

De penibele situatie is onlangs met de petitie Redt het AV-erfgoed door de cultuur- en omroepwereld ook onder de aandacht gebracht van de Tweede Kamercommissie voor OCW.²

Het tweede obstakel is dat de collecties onvoldoende ontsloten zijn voor derden en moeilijk doorzoekbaar. In een medialiserende samenleving is de beschikbaarheid van audiovisuele bronnen essentieel. De vraag van scholen, kunstvakopleidingen, journalisten, universiteiten en mediaprofessionals naar deze bronnen is de afgelopen jaren sterk gegroeid. De omzet van Beeld & Geluid die hierop betrekking heeft is tussen 2002 en 2005 bijna verdubbeld tot €1,5 miljoen. Onder leerlingen, studenten en docenten is een grote behoefte aan audiovisueel materiaal dat in het curriculum kan worden geïntegreerd. De modernisering van het onderwijs vraagt hierom. Dit blijkt ook uit de kosten-batenanalyse die de betrokken partijen hebben laten uitvoeren: de baten via educatie bedragen tientallen miljoenen. De collecties van de betrokken partijen vormen met name voor het onderwijs een enorm rijke bron.

Uit onderzoek blijkt bovendien dat een aanzienlijke groei van het publieksbereik door archiefinstellingen mogelijk is, indien de collecties digitaal ontsloten en aangeboden worden.³ Er is een potentieel nieuw publiek van circa 28% van de bevolking van 18 jaar en ouder. Ervaringen in Italië leren dat het gebruik van audiovisueel materiaal na digitalisering ongeveer verdubbelt. Voorwaarde is dat de publieke audiovisuele collecties door conservering en digitalisering beschikbaar komen op een wijze die zo goed mogelijk recht doet aan de hedendaagse eisen van multimediale toegankelijkheid, toepasbaarheid en bereik.

Het slechten van beide hindernissen vergt substantiële investeringen voor conservering, digitalisering en het toegankelijk maken. Om daar een begin mee te maken, hebben zes instellingen zich verenigd in het Consortium i.o. Beelden voor de Toekomst dat het plan heeft opgesteld. Met de conservering en digitalisering van delen van de collecties van het Filmmuseum, het Nederlands Instituut Beeld en Geluid en het Nationaal Archief ontstaat een pool aan hoogwaardige publiek toegankelijke audiovisuele content. Voeg daarbij de distributiemogelijkheden van de Centrale Discotheek Rotterdam en de Vereniging Openbaar Bibliotheekwerk alsmede de auteursrechtelijke deskundigheid en ontwikkelkracht van Stichting

¹ Raad voor Cultuur, Advies filmconservering Deltaplan voor het filmbehoud, 2005.

² http://www.beeldengeluid.nl/template_subnav.jsp?navname=persberichten_petitie&category=organisatie

³ IOO, Naar een publieksgericht archiefbestel, 2003.

Nederland Kennisland die kunnen zorgen dat deze content toegankelijk gemaakt en gebruikt wordt. Het consortium is de drager van het project. Daarnaast worden andere organisaties en netwerken bij het project betrokken die over aanvullend materiaal beschikken of op een andere manier een bijdrage kunnen leveren. Hoewel de deelnemende instellingen zich hiervoor ook uit hun reguliere begrotingen maximaal inspannen, gaat de investeringsopgaaf waarvoor ze zich door de snelle achteruitgang van het materiaal geplaagd zien, hun financiële draagkracht te boven. Er is op korte termijn een eenmalige inhaaloperatie nodig die in dit projectplan wordt gepresenteerd.

PROBLEEMSCHETS

De markt biedt geen geschikte oplossing voor de conservering en digitalisering van het audiovisuele erfgoed. Daarbij spelen verschillende marktimperfecties een rol. Potentiële commerciële aanbieders en gebruikers van het materiaal weten de collecties simpelweg niet te vinden, of ze worden afgeschrikt door het vraagstuk van de auteursrechten. In de tweede plaats zullen marktpartijen opzien tegen de aanzienlijke investeringen die gemoed zijn met het ontsluiten van een specifiek onderdeel, zeker wanneer eenmalig gebruik het oogmerk is. Om materiaal te kunnen gebruiken, bijvoorbeeld in het onderwijs of bij video on demand, dient het eerst geconserveerd en gedigitaliseerd te worden. De kosten daarvan zijn prohibitief. Dit werpt een drempel op voor economische ontwikkeling. Er treedt een coördinatieprobleem op, wanneer de benodigde investeringen niet te rechtvaardigen zijn door (eenmalige) gebruikers, en de eigenaar van het materiaal onvoldoende toegang heeft tot de financiële middelen voor zo'n investering. Bovendien zou een eventuele monopolisering van de audiovisuele collecties door private geldschietters afbreuk doen aan het maatschappelijke belang en de educatieve waarde van veel materiaal. Het ligt daarom op de weg van de overheid om de bestaande drempel voor gebruik te slechten door middelen beschikbaar te stellen waarmee het materiaal in één project kan worden geconserveerd en gedigitaliseerd, en voor gebruik toegankelijk kan worden gemaakt.

KANSEN

Het consortium heeft de intuïtie dat de collecties een grote waarde vertegenwoordigen laten toetsen door SEO Economisch Onderzoek. SEO heeft een kengetallen kosten-batenanalyse uitgevoerd. De uitkomst van deze analyse is positief: "Het totale kosten-batensaldo van het restaureren, conserveren en digitaliseren van audiovisueel materiaal in het kader van Beelden voor de Toekomst (exclusief kosten van belastingheffing) ligt tussen de € 7+ miljoen en € 43+ miljoen. De '+' weerspiegelt niet gekwantificeerde maatschappelijke baten die uitgaan boven de gebruikersbaten en indirecte effecten. Ook de directe baten die voortvloeien uit het gebruik van het materiaal in themakanalen en dergelijke zijn niet meegenomen in deze cijfers, wat ceteris paribus aanleiding geeft tot een onderschatting van het positieve saldo."⁴ De baten via educatie bedragen € 48 miljoen. Maar wellicht nog meer van belang dan de directe baten via educatie is dat die baten externe effecten hebben, als toename van de multimediale geletterdheid, bijdrage aan de Lissabon-doelstelling, versterking van de democratie, versterking van het cultuurhistorisch besef en behoud van cultuur en erfgoed voor toekomstige generaties. Aan het realiseren van deze baten ligt uiteindelijk de motivatie ten grondslag om dit project te realiseren. Aan al deze externe effecten konden in het kader van de uitgevoerde analyse geen kwantificering worden gegeven. Al deze externe effecten zijn echter positief, en versterken de hierboven gepresenteerde cijfers. Verderop in de projectplan wordt nader ingegaan op de resultaten van de kosten-batenanalyse. De uitkomsten tonen aan dat er inderdaad een wereld te winnen is.

---

⁴ Zie SEO Economisch Onderzoek, 2006, Kengetallen kosten-batenanalyse Beelden voor de Toekomst, p.19.

UITGANGSPUNT

Uitgangspunt is een zo breed mogelijke beschikbaarheid van het audiovisuele materiaal voor iedereen. De toegankelijkheid zal niet in alle gevallen gratis zijn. Naast auteursrechtelijke kwesties speelt daarbij de afweging tussen enerzijds het beperken van het beroep op algemene middelen door gebruikers te laten betalen voor toegang, en anderzijds het belang het materiaal zo breed en laagdrempelig mogelijk beschikbaar te stellen. In de praktijk zal betaling afhangen van achtergrond van de gebruiker, waarbij het bijvoorbeeld de bedoeling is om materiaal voor educatieve gebruiksdoeleinden zoveel mogelijk tegen beperkte kosten beschikbaar te maken. Voor het gebruik door private partijen kan een marktconforme vergoeding worden gevraagd. Deze zal echter nooit de kosten van conservering en digitalisering kunnen dekken. Een tweede uitgangspunt is de kostenefficiënte opzet en uitvoering van het project. De samenwerking tussen de partners en het gebruik van de al bestaande technische infrastructuur en kennis heeft vooropgestaan.

EINDPRODUCTEN

Het project Beelden voor de Toekomst levert de volgende eindproducten op:

1. Het conserveren, digitaliseren en toegankelijk maken van 137.200 uur video, 22.510 uur film, 123.900 uur audio en 2,9 miljoen foto's.
2. Het inhoudelijk toegankelijk maken (contextualiseren) van het materiaal, in het bijzonder ten behoeve van educatief gebruik, maar ook voor de creatieve industrie en het algemeen publiek.
3. Het rechtenvrij of onder Creative Commons-licentie beschikbaar maken van een basiscollectie van digitale film en geluid. Educatief gebruik krijgt hierbij voorrang.
4. Een distributie-infrastructuur die de best mogelijke toegang tot het ontsloten materiaal verschaft.
5. Nieuwe diensten gerelateerd aan de audiovisuele collectie Nederland voor de educatieve sector, erfgoed instellingen, de creatieve industrie en de samenleving.

Op basis van het grote corpus digitale content kunnen publieke en private partijen diensten en activiteiten ontwikkelen. De elektronische infrastructuur en het gedigitaliseerde audiovisuele materiaal worden in de gehele contentketen voor verdere publieke en commerciële dienstenontwikkeling beschikbaar gesteld. Per doelgroep zijn de mogelijke partners:

1. **Educatie:** onderwijsinstellingen, scholieren, studenten, onderwijsbegeleiding- en adviesorganisaties tot en met (educatieve) uitgeverijen.
2. **Creatieve industrie:** dit varieert van uitgeverijen, tv- en filmbedrijven (waaronder post-productie/distributeurs), publieke media, commerciële en digitale omroepen. Ook van bijvoorbeeld gamesbedrijven en internet service providers is belangstelling te verwachten. Zij kunnen betrokken worden bij, dan wel gebruik maken van, beschikbare content, mits dit niet leidt tot monopolisering.
3. **Culturele instellingen:** erfgoedinstellingen, archieven, bibliotheken en musea.

BIJDRAGE AAN EEN STERKE KENNISSAMENLEVING

Het project draagt bij aan het concretiseren van de Lissabon-doelstellingen inzake de kenniseconomie, in het bijzonder het wegnemen van de zogenaamde kennisparadox bij audiovisueel materiaal. Er is immers een immense hoeveelheid analoog opgeslagen beeld en geluid in potentie beschikbaar voor publieke en commerciële domeinen. Slechts door digitalisering kan het materiaal worden ontsloten en onafhankelijk van plaats en tijd worden geraadpleegd. Dat bepaalt de grote waarde voor educatieve doeleinden, innovatieve toepassingen op het gebied van nieuwe media en de ontwikkeling van hoogwaardige diensten voor een groot publiek.

Of het nu gaat om beeld- en geluidsmateriaal van bijvoorbeeld de Eerste Wereldoorlog, of over de eigen streek, stad of buurt, elke bron vertelt zijn eigen geschiedenis, op nationaal, regionaal of lokaal niveau. Vanwege de grote publieke belangstelling zijn in de archiefsector diverse initiatieven ontplooid om delen van de eigen collectie in zogeheten beeldbanken zichtbaar te maken voor publiek. Dit zijn individuele initiatieven, die nog niet hebben geleid tot een samenhangende aanpak, waarbinnen gedigitaliseerde bronnen fungeren als bouwstenen van kennis, en onderdeel worden van een totale digitale kennisinfrastructuur, die voldoet aan eisen van:

- *Transparantie.* De opslag en productie van gedigitaliseerd materiaal moeten zoveel mogelijk voor het publiek beschikbaar zijn.
- *Continuïteit en duurzaamheid.* Gedigitaliseerd materiaal moet bestendig toegankelijk blijven, ook bij het veranderen van dragers, opslagmedia, protocollen, en fysieke infrastructuur.
- *Relevantie.* Gedigitaliseerd materiaal moet deel uitmaken van een kennisinfrastructuur waarbinnen het mogelijk is om steeds nieuwe betekeniscontexten toe te voegen.
- *Interoperabiliteit.* Raadpleging van het materiaal dient zoveel mogelijk platformafhankelijk te zijn.

De grote potentie van de digitalisering van archieven blijft goeddeels onbenut. Bovendien komen de opbrengsten van investeringen in de digitalisering van archiefmateriaal, meestal door overheden als verantwoordelijke partijen op grond van de Archiefwet, onvoldoende tot hun recht. Het project realiseert de noodzakelijke conservering en digitalisering van fysieke audiovisuele collecties. Feitelijk ontstaat er een nieuw maatschappelijk-cultureel-economisch domein, waarvan het belang nog verder zal groeien.

De digitalisering is een voorwaarde voor de transformatie naar de beeldcultuur in het onderwijs. Via dit project zal het onderwijs kunnen profiteren van een aanzienlijk aanbod van digitale audiovisuele content. Dit heeft positieve gevolgen voor onder andere de multimediale geletterdheid. Op het belang daarvan is onder meer gewezen door de OESO die een relatie legt tussen (multimediale) ongeletterdheid, sociale uitsluiting en financieel-economische schade. De onderwijskundige aspecten van dit materiaal zijn van groot belang. Uit bestaande projecten blijkt dat ontsluiting van beeldmateriaal de onderwijskwaliteit kan vergroten.⁵ Het project biedt uitstekende kansen om nieuw lesmateriaal te ontwikkelen. Daarnaast komt via het project een substantieel aanbod van digitaal materiaal ter beschikking voor de creatieve sector. Onlangs is door Stichting Economisch Onderzoek vastgesteld dat deze sector een aanzienlijke en snel groeiende bijdrage levert aan de economie. Onder economen en beleidsmakers groeit het besef dat de creatieve bedrijfstakken en de zogeheten creatieve klasse een in belang toenemende pijler zijn onder de welvaart in een globaliserende markt. Dit project kan bijdragen om Nederland een koppositie te bezorgen in die onderdelen van de creatieve industrie waar gebruik wordt gemaakt van digitale beelden en geluiden.

---

⁵ Project Teleblik van Beeld en Geluid, Kennisnet en Teleac/NOT biedt 3000 uur gedigitaliseerd AV-materiaal aan het onderwijs aan vanaf begin 2006.